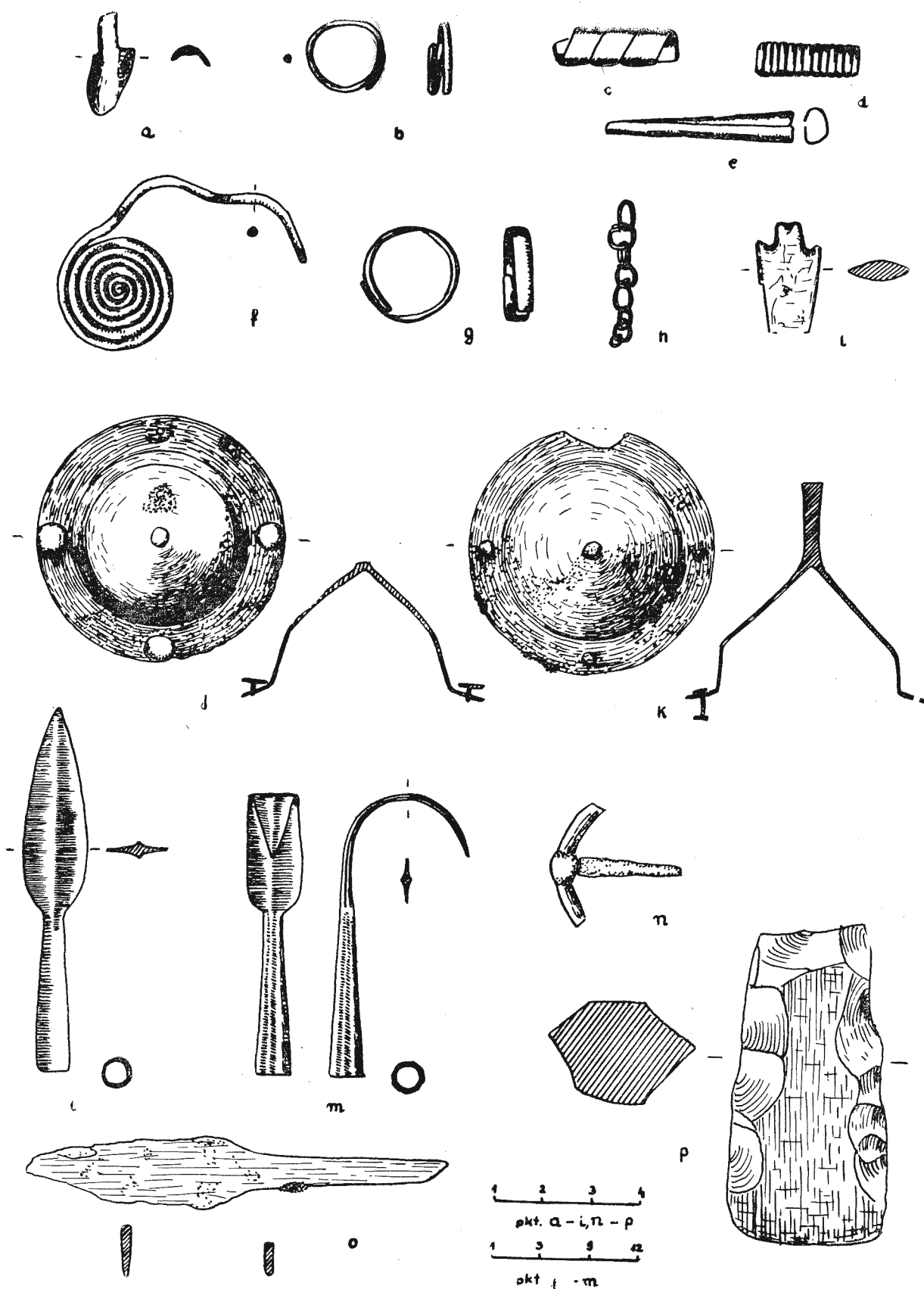

Badania archeologiczne w Pysznicy, gm. loco, woj. Tarnobrzeg

Cmentarzysko w Pysznicy zostało odkryte przypadkowo w czasie budowy drogi Pyszni-ca—Stalowa Wola. Stanowisko położone jest na niewielkiej wydmie, bezpośrednio przy drodze, po prawej jej stronie, w odległości około 1 km od granic miasta. Jako pierwsze stanowisko archeologiczne na terenie wsi Pyszni-ca zostało oznaczone numerem 1. O odkryciu zawiadomił Muzeum Okręgowe w Rzeszowie kierujący pracami drogowymi inż. W. Sitarz.

Badania ratownicze, którymi kierowała autorka a konsultował dr K. Moskwa, zostały przeprowadzone w okresie od 7.V. do 30.VIII.

1974 roku. Objęto nimi obszar najbardziej narażony na zniszczenie tj. pobocza oraz pas szerokości 5 m, przylegający do rowu przydrożnego, na którym to obszarze założono siatkę arową. Na stanowisku stwierdzono wyłącznie obrządek ciałopalny popielnicowy. Charakterystyczną formę grobu stanowiła popielnica z przepalonymi kośćmi, często nakryta misą. Nielicznym popielnicom towarzyszyły przystawki, zaś w około 1/4 ilości grobów odkryto drobne przedmioty brązowe i krzemienne. Łącznie odsłonięto 402 groby, które zalegały na głębokości 20—60 cm. Liczba grobów, któ-

Ryc. 1. Pysznica, stan. 1, gm. loco, woj. Tarnobrzeg. Cmentarzysko kultury łużyckiej: Grób 220 (a). Grób 120 (b). Grób 34 (c). Grób 12 (d). Grób 28 (e). Grób 308 (f). Grób 307 (g). Grób 301 (h). Grób 125 (i); Cmentarzysko z okresu rzymskiego: Grób I (j-n); Znaleziska luźne (o-p).

re uległy zniszczeniu w czasie prac drogowych trudna jest do odtworzenia. Biorąc pod uwagę gęstość ich występowania na terenie przyległym, należy przypuszczać, iż nie była mniejsza niż 80.

Cmentarzysko w Pysznicy charakteryzowało się niespotykaną dotąd wysoką koncentracją popielnic. Wymieniona liczba grobów (402) została odkryta na obszarze o powierzchni 1,3 ara. Główny trzon cmentarzyska tworzył zwarty pas popielnic o szerokości około 5 m, usytuowany na linii SE—NW. W pasie tym odległości między popielnicami wynosiły zaledwie kilka centymetrów lub stykały się one ze sobą bezpośrednio. W kilku wypadkach stwierdzono „piętrowy” układ popielnic, zaś w dwu ustawienie jednej popielnicy w środku drugiej. W opisanym pasie gęstość występowania popielnic wynosiła około 180 na 25 m². Groby nieco oddalone od centrum tworzyły skupienia liczące kilka lub kilkanaście popielnic, przy czym odległości między skupieniami nie przekraczały wielkości 1 metra.

Najliczniejszą grupę zabytków spośród odkrytych na cmentarzysku stanowi ceramika. Forma naczyń użytych jako popielnice przedstawia się dość jednolicie. Z wyjątkiem jednego naczynia o kształcie zbliżonym do jajowatego, barwy jasnobrunatnej i powierzchni chropowatej, wszystkie pozostałe to formy wazowate o dwustożkowatych brzuścach z mniej lub bardziej wyraźnie zaznaczonym załomem i szyjką: stożkowatą, cylindryczną lub lejkowatą, o barwie brunatnej lub ciemnoszarej i powierzchni gładkiej. Najczęściej pojawiający się na popielnicach ornament to pasma zakreskowanych trójkątów lub czworoboków umieszczone na górnych partiach brzuśców oraz grupy małych guzków na załomie. Większość więc odkrytych popielnic posiada cechy naczyń wyróżnionych przez K. Moskwę jako wazy nadszańskie¹. W około 25 proc. przypadkach stwierdzono przykrycie popielnicy misą. Podany procent nie odzwierciedla jednak rzeczywistego stanu, ponieważ w szeregu wypadkach obserwacja tego zjawiska była niemożliwa ze względu na znaczny stopień uszkodzenia górnych partii popielnic. Wśród odkrytych egzemplarzy mis najczęściej pojawia się forma ostroprofilowana z taśmowatym uchem, o barwie ciemnoszarej, niejednokrotnie zdobiona rytym ornamentem w postaci kół współśrodkowych na półkolistym dnie. Misy te z reguły przykrywały wazy nadszańskie. Z innych typów na cmentarzysku wystąpiły misy o kształcie półkolistym, oraz o profilu łukowatym i płaskim

dnie, zwykle barwy jasnobrunatnej. W jednym wypadku jako misy użyto naczyń o formie popielnicy. Jedynie 39 popielnicom towarzyszyły przystawki, z reguły pojedyncze. Tylko w pięciu grobach było ich po dwie, w jednym trzy i w jednym pięć. W roli przystawek najczęściej występowały czerpaki profilowane lub o łukowatym profilu z dnem wgiętym do środka, natomiast sporadycznie naczynka miniaturowe (w czterech grobach) oraz inne naczynia. Położenie przystawek w stosunku do popielnic było w poszczególnych wypadkach różne. Najczęściej jednak znajdowano je wewnątrz popielnicy spoczywające na kościach, odwrócone do góry dnem rzadziej wylewem. Z innych pozycji przystawek częściej powtarzających się można wymienić: oparcie na krawędzi popielnicy, położenie na misie przykrywającej popielnicę (w obu wypadkach z reguły do góry dnem), przyleganie od zewnątrz wylewem do brzuśca popielnicy.

O wiele skromniejszą w stosunku do ceramiki grupę zabytków pochodzących z cmentarzyska w Pysznicy stanowią przedmioty brązowe i krzemienne, zwykle znajdowane w popielnicach między spalonymi kośćmi. Przedmioty brązowe, poza jednym wyjątkiem jaki stanowi płaski grocik do strzały z łuku (Ryc. 1, a), to wyłącznie ozdoby. Wśród nich najczęściej reprezentowane są skręty, najczęściej o średnicy kilku lub kilkunastu milimetrów, z końcami stykającymi się lub kilkuzwojowe (Ryc. 1, b). Z paciorków wystąpiły tzw. salta leone z taśmy (Ryc. 1, c) i drutu (Ryc. 1, d) oraz w kształcie rurki (Ryc. 1, e). Z innych ozdób odkrytych na cmentarzysku w Pysznicy należy wymienić: zawieszki z tarczką ze spiralnie zwiniętego drutu i z uszkiem (Ryc. 1, f), pierścionki (Ryc. 1, g), łańcuszek (Ryc. 1, h). Wymienione przedmioty występowały w grobach pojedynczo, tylko w jednej popielnicy znaleziono dwa i w jednej trzy skręty.

Z przebadanego obszaru pochodzi duża ilość zabytków krzemiennych, wśród których znaczną przewagę posiadają odłupki, obok nich wystąpiły wióry a także drapacze na wiórach. Również z krzemienia został wykonany drugi odkryty na omawianym stanowisku grocik do strzały z łuku (Ryc. 1, i). Znaczna część wymienionych zabytków krzemiennych to znaleziska luźne.

Przedmioty stanowiące wyposażenie grobów, to zabytki występujące stosunkowo często na cmentarzyskach grupy tarnobrzeskiej i w ciągu prawie całego okresu rozwoju tych cmentarzysk, stąd nie stanowią żadnej pod-

stawy przy próbach określenia chronologii stanowisk na których występują. W związku z tym przy datowaniu cmentarzyska w Pysznicy największe znaczenie posiada ceramika. W oparciu o formy występujących popielnic oraz zdobiący je ornament zaplatanych trójkątów można omawiane stanowisko datować na V okres epoki brązu².

W bezpośrednim sąsiedztwie cmentarzyska łużyckiego (w odległości około 20 metrów od strony zachodniej) stwierdzono ślady cmentarzyska z okresu rzymskiego. W czasie prac drogowych zniszczone zostały prawdopodobnie dwa groby. Z jednego uzyskano tylko umbo z uszkodzonym kolcem, kształtem nawiązują-

ce do typu 7a1³ (Ryc. 1, j). W skład wyposażenia drugiego, jak ustalono, wchodziła popielnica, umbo typu 7a2 (Ryc. 1, k), dwa groty oszczepu (Ryc. 1, l, m) i sprzączka we fragmentach (Ryc. 1, n). Badania przeprowadzone na tym terenie dostarczyły nielicznych ułamków ceramiki oraz małego noża z kolcem do rękojeści (Ryc. 1, o) i fragmenty dwu innych.

Z zabytków luźnych znalezionych na badanym terenie należy wymienić małą siekierkę z krzemienia pasiastego (Ryc. 1, p). Łącznie przebadano w Pysznicy obszar o powierzchni 4,3 ara. Uzyskany materiał i dokumentację złożono w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie, które badania finansowało.

PRZYPISY

¹ K. Moskwa, *Stan badań nad grupą tarnobrzeską kultury łużyckiej*, Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za lata 1968—1969, Rzeszów 1973, s. 13.

² Tamże, s. 13; J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz, *Cmentarzyska kultury łużyckiej z Kosina pow. Kraśnik (Stanowiska I, II, III)*, Wiadomości

Archeologiczne, t. XXXIX, z. 2, Warszawa 1974, s. 199.

³ T. Liana, *Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie rzymskim*, Wiadomości Archeologiczne, t. XXXV, z. 4, Warszawa 1970, s. 451—452.